HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה גדולה ואחת תרומת מעשר כשם שתרומה גדולה [א]ניטלת באומד ובמחשבה כך תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה וכשם שיש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומה גדולה כך יש לו רשות לבעל הבית לתרום תרומת מעשר: **מתני'** [ב]המניח פירות להיות מפריש עליהן תרומה ומעשרות מעות להיות מפריש עליהן מעשר שני מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין אם אבדו הרי זה חושש מעת לעת דברי ר' (א) אלעזר רבי יהודה אומר [ג]בשלשה פרקים בודקין את היין בקידום של מוצאי החג ובהוצאת סמדר ובשעת כניסת מים [ד]בבוסר: **גמ'** מאי מעת לעת אמר ר' יוחנן מעת לעת של בדיקה רבי אלעזר בן אנטיגנוס אומר משום רבי אלעזר בר' ינאי מעת

בשתי תרומות. דהאי קרא בלוים כתיב תרומתכם היינו תרומת מעשר כדגן מן הגורן היינו תרומה גדולה ראשית דגן שישראל מפריש מגורנו והקיש הכתוב תרומת מעשר לתרומה גדולה: **באומד.** אחד מחמשים שאמרו חכמים[ג] מפריש באומד דאם טעה אין כאן איסור דמדאורייתא חטה אחת פוטרת הכרי[ד] דלא נתנה בה תורה שיעור אלא ראשית דגנך[ה]: **אף תרומת מעשר.** אע"פ שאיסורה קצוב מן התורה[ו] מעשר מן המעשר ניטלת באומד: **ובמחשבה.** נותן עיניו בצד זה לשם תרומה ואוכל בצד זה ואע"פ שלא הפריש ותרווייהו נפקי מונחשב והאי דיליף תרומת מעשר מתרומה גדולה לענין אומד הוא דיליף: **מתני' המניח פירות להיות מפריש עליהן כו'.** סומך על אלו ואוכל טבלים אחרים שיש לו ואומר הרי תרומתן באותן פירות שהקציתי לכך וכן עושה תמיד: **ואם אבדו.** הלך לבדקן ומצאן שאבדו: **הרי זה חושש.** לאותן טבלים שתיקן בהבטחתן של אלו ואם לא אכלן צריך להפריש מהם דשמא כשאמר הרי תרומתן בפירות שהקציתי כבר היו אבודין: **מעת לעת.** בגמ' מפרש: **בודקין את היין.** שהניחו להיות מפריש עליו צריך לבודקו שמא החמיץ ואין תורמין מן החומץ על היין: **בקידום של מוצאי החג.** כשמנשבת רוח קדים במוצאי החג: **הוצאת סמדר.** כתוס פרח וענביו נראין באשכול כסדרן: **ובשעת כניסת מים לבוסר.** כשהן כפול הלבן נקראין בוסר וכשלחלוחית נכנסת וגדילה בתוכו שיכול לעצור מהן כל שהוא היינו כניסת מים. ל"א היו כותשין הענבים כשהן בוסר ונותנין לתוכן מים ועשין חומץ לטיבול: **גמ' מעת לעת של בדיקה.** כשבדקן מצאן אבודין חושש שמא מאתמול בעת הזאת אבדו ואם עשאן מעשר תוך מעת לעת זה על פירות אחרים צריך להפריש עליהם מספק וטפי מהכי לא אחמור רבנן למיחש אלא סמכי' אחזקה:

של

כשם שתרומה גדולה ניטלת באומד. ומיהו אין להקיש תרומת מעשר לתרומה גדולה שיועיל במתכוין חיטה אחת לפטור הכרי דהא מעשר אמר רחמנא ומיהו אם במתכוין מוסיף נראה דמועיל דמקשינן להכי לתרומה גדולה כדמוכח בפרק כל המנחות באות מצה (מנחות דף נה.) דקתני תורמין תאנים על הגרוגרות במנין ופריך דהוי מרבה במעשרות ומיירי במרבה בתרומת מעשר כדמוכח סיפא ומוקי לה לרישא כאבא אלעזר בן גמלא והתם מרבה במתכוין ונראה דלית ליה כלל לאבא אלעזר בן גמלא מרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלין דבמעשר [ראשון] נמי שרי מאומד כדאמרי' בסוף בכורות יכול היה לו מאה טלאים ונטל עשרה או עשרה ונטל אחד יהיו מעושרים ת"ל עשירי ולא זה עשירי ר' יוסי בר' יהודה אומר מעשר ומפרש התם דטעמא דר' יוסי בר' יהודה דסבר כאבא אלעזר בן גמלא ומעשר קרייה רחמנא תרומה דכתיב כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה ואיתקש מעשר בהמה למעשר דגן כדאמר התם בריש פירקין מה מעשר דגן ניטל מאומד ובמחשבה כו' ובמעשר ראשון איירי דכתיב בסיפא דקרא נתתי ללוים לנחלה וא"ת ואמאי אצטריך התם לאוקמי כאבא אלעזר לא הוה ליה למימר אלא דאיתקש מעשר בהמה למעשר דגן מה מעשר דגן ניטל אחד מעשרה אף מעשר בהמה כן אפי' בלא העברת שבט וי"ל דמשמע ליה לרבי יוסי ברבי יהודה בנטל אחד מעשרה הוי מעשר אפי' אינם שוים כמו במכנים לדיר להתעשר דמסתמא אין דרכן להיות שוין הלכך צריך לאוקמי כאבא אלעזר בן גמלא דאי לאו דאבא אלעזר ה"א דבנטל אחד מי' בעינן שוין כמו במעשר דגן אע"ג דבמכנים לא בעינן שוין וקשה כיון דשרי אפי' מעשר מאומד אמאי איצטריך במנחות לאוקמי בתרומת מעשר הא דאמר ר' אלעזר ברבי יוסי אבא היה נוטל עשר גרוגרות שבמקלוע על תשעים שבכלכלה לוקמה במעשר גופיה וי"ל דנהי דרבי יוסי ברבי יהודה סבר דאפילו מעשר ניטל מאומד דלמא אבא אלעזר לית ליה הך סברא ועוד דניחא ליה לאוקמיה בתרומת מעשר משום דברישא קתני תורמין: **ניטלת** מאומד. מצוה לתרום מאומד דמתוך יראה לנמנם שלא יטול פחות נוטל בעין יפה כדתנן בפ' קמא דתרומות (מ"ז) אין תורמין לא במדה לא במשקל ולא במנין וכן תרומת מעשר ובתוספתא גרסינן מה תרומה גדולה אינה ניטלת אלא באומד ובמחשבה אף תרומת מעשר אינה ניטלת אלא באומד כו' ואם תאמר [ז]דבפ"ק דתרומות תנן המונה משובח והמודד משובח ממנו והשוקל משובח משלשתן בירושלמי מקשה לה בפ"ק דתרומות ומשני כאן בתרומה גדולה וכאן בתרומת מעשר דתניא אלעזר בן גמלא אומר מנין שאין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במנין תלמוד לומר ונחשב לכם תרומתכם במחשבה אתה תורם ואי אתה תורם במדה במשקל במנין פירוש ההיא דאין תורמין בתרומה גדולה דלכולי עלמא מצותה מאומד וההיא דהמונה משובח בתרומת מעשר וכרבנן והא דמייתי ברייתא דאבא אלעזר בן גמלא לאשמועי' דפליגי בתרומת מעשר וא"ת דבירושלמי אההיא דהמונה משובח [ח]ממאי הוא משובח[א] אמר רב הונא מן התורם מאומד משמע דמאומד הוי תרומה אלא דמונה משובח וקאמר נמי התם אמר רבי הלל מתני' אמרה כן השוקל משובח משלשתן פירוש[ב] מכלל דאיכא שלשה בר ממשקל[ג] ובתר הכי קאמר אמר ר' חנינא תיפתר בשלשתן ולית את שמע מינה כלום[ד] ואי לרבנן לדידהו אין תרומת מעשר מאומד ולאבא אלעזר בן גמלא מצותה לעשות מאומד דקתני בתוספתא אף תרומת מעשר אינה ניטלת אלא באומד ובמחשבה ויש לומר דרבנן מודו דמאומד הוי תרומה אבל אין מצוה לעשות מאומד ולא חשיב מרבה במעשרות במתכוין לאמוד יפה אלא במתכוין להרבות ומרבה במתכוין וההיא דבכורות דמוקי לה ר' יוסי כאבא אלעזר בן גמלא ולא כרבנן שמא התם מרבה במתכוין: **כך** תרומת מעשר ניטלת באומד ובמחשבה. פירש בקונטרס לענין אומד הוא דיליף אבל מחשבה בתרווייהו נפקא מונחשב אי נמי מחשבה נמי יליף אף על גב דכתב ביה משום דכתיב ביה כדגן מן הגורן דהיינו תרומה גדולה ראשית דגן שישראל מפריש מגורנו דקרא גופיה מקיש ליה לתרומה גדולה לענין מחשבה[ה] ונראה דלא פליגי רבנן עליה דאבא אלעזר בן גמלא אלא לענין מאומד אבל במחשבה לא פליגי דהא קרא כתיב ובריש האיש מקדש (קדושין דף מא:) נמי פריך מה לתרומה שכן ניטלת במחשבה משמע דלכ"ע פריך והיינו תרומת מעשר דכתיב בה אתם גם אתם ודלא כפי' הקונטרס דפי' בבכורות (נט.) דמשום מחשבה מוקי ר' יוסי בר' יהודה כאבא אלעזר בן גמלא ואין פשט הסוגיא מתיישבת כפירושו דמה לנו להזכיר מחשבה בדברי ר' יוסי בר' יהודה: **במחשבה.** פי' בקונטרס שנותן עיניו בצד [ט]זה לשם תרומה ואוכל מצד זה ואע"פ שלא הפריש משמע שרוצה לומר משום דכתיב ונחשב שרי לאכול בלא הפרשה ושרינן נמי בשתיקה ע"י שנותן עיניו בצד זה[ו] וכל זה נפקא מונחשב וכן ודאי דבלא דיבור נמי הוי תרומה מדתנן במס' תרומות (פ"א מ"ו) חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה וקא חשיב אלם ומפרש בירושלמי (פ"א מ"ד) טעמא משום ברכה[ז] ובפרק ג' דשבועות (דף כו:) נמי אמרי' גבי כל נדיב לב דהוו תרומה וקדשים שני כתובין הבאין כאחד לענין גמר בלבו אע"פ שלא הוציא בשפתיו ולא ילפינן מינייהו שבועה ולענין לאכול בלא הפרשה אין קפידא לכ"ע אפילו בכל המעשרות דלא כתיב בהו ונחשב דשרי בכל מקום אע"פ שעתה אין מפריש כלום כדמוכח ההיא דהלוקח יין מבין הכותים (לעיל דף כה.) דשרי לכ"ע אי לאו משום[ח] ברירה או[ט] בקיעת הנוד ומעשר שני שרינן כשאומר בצפונו או בדרומו וא"ת כיון דשרי תרומה כשנותן עיניו בצד זה אמאי אין מגביהין תרומות בשבת דהא תנן במס' שבת בפרק נוטל (דף קמא:) ר' יהודה אומר אף מעלין את המדומע בא' ומאה ופריך בגמ' [י]והא קמתקן ומשני דסבר כר"ש בן אלעזר דאמר נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד זה ולהכי לא חשיב מתקן בשבת כשמעלהו כיון דאפשר במחשבה והכא נמי אפשר במחשבה וי"ל דשאני מדומע שכבר הוא מתוקן אבל תחלת תיקונו של טבל לא שרינן משום דאפשר במחשבה ואפי' דמאי אסור לתקן בשבת כדמוכח בפ' במה מדליקין (שם דף לד.) אע"ג דשרי ליתן עיניו בצד זה ולאכול בצד אחר כדאמרי' בפ"ק דחולין (דף ו:) גבי ר' מאיר שאכל עלה של ירק[יא]: **המניח** פירות להיות מפריש עליהן כו'. [י]בערבי שבתות וי"ט איירי דשרי שלא מן המוקף[יב]: **מעת** לעת. בנדה (דף ד:) דייק מאי טעמא שנתנו רבנן שיעור בנדה מעת לעת ותימה דהכא (נמי) מ"ט וי"ל דדוקא התם דייק משום דאשה מרגשת בעצמה ודנין הוא דדיה שעתה כשמאי ואי בעו רבנן למיקנסה לקנסוה מפקידה לפקידה כהלל[יא]: **ובשעת** כניסת מים לבוסר. נראה לר"י כלשון ראשון שפירש בקונטרס כשנכנסה בו לחלוחית שיכול לעצור מהן כל שהוא היינו כניסת מים מדתנן במס' שביעית בפ"ד (מ"ח) הבוסר משהביא מים אוכל בו פתו בשדה הבאיש כונס לתוך ביתו כו' ויש שאין נזהרין בו על מגע[יב] לפי שאינו קרוי יין אלא מים ור"ת אומר שאין אנו בקיאין להקל לפי שאין אנו בקיאין עד מתי קרוי מים ולא יין וכתב ר"ת שנה אחת לא נתבשלו הענבים יפה והיו בוסר וכי באותה שנה לא נהגו יין נסך: [ועיין תוס' ע"ז כט: ד"ה אי]

בקידום

מסורת הש"ס

א) [בסדר המשנה אית' ר"א בן שמוע], ב) [בערוך ערך בסר א איתא לבוסר וכן איתא ברש"י ותוס' וכן איתא בתוס' דע"ז כט: ד"ה אי וכן ברש"י פסחים נג. ד"ה הוא בוסר] וכן איתא בירושלמי, ג) [תרומות פ"ד מ"ג], ד) [חולין קלז:], ה) [דברים יח], ו) במדבר יח כו, ז) דפ"ד [מ"ה] דתרומות תנן כצ"ל מהרש"א, ח) בירושלמי הגירסא ממי, ט) ברש"י הגירסא זה, י) [דף קמב.], יא) [ועי' תוס' חולין ז. ד"ה ודלמא ותוס' מנחות נה. ותוספות בכורות נט. ד"ה במחשבה], יב) [ועי' היטב תוס' יבמות לג: ד"ה אלא לאו כה"ג וכו'],

* * *

מוסף רש"י

בשתי תרומות הכתוב מדבר. דכתיב כדגן מן הגורן, זו תרומה גדולה, תרומתכם זו תרומת מעשר (ביצה יג:) **דהכי משמע** קרא דכתיב בתרומת מעשר דלוים ונחשב לכם, כלומר במחשבה תטלו תרומת מעשר, כדגן מן הגורן, כאותה תרומה שניטלת מן הגורן, דהיינו תרומה גדולה, אלמא שתי תרומות כתיבי בהאי קרא, ומהאי קרא נפקא לן אתרווייהו דניטלות במחשבה ובאומד, דונחשב אתרווייהו קאי (מנחות נד: וכעי"ז בכורות נח: מכת"י) ואע"ג דלא כתיב האי קרא דתרומתכם אלא בתרומת מעשר, נפקא לן דמיירי בתרומה גדולה מדכתיב כדגן מן הגורן, כלומר כתרומה גדולה שנוטל ישראל מגרנו, והשתא איתקש תרומת מעשר לתרומה גדולה להאי מילתא (בכורות שם). **באומד.** שאם יש לו פירות הרבה אין צריך למדוד, אלא באומד יטול אחד מחמישים (מנחות נד:) שמאמד בדעתו כך וכך יש לי בכרי הזה ולפי אומדנותו נוטל תרומה (בכורות נט.) דלא כתיב בה שיעור (ביצה יג:). **ובמחשבה.** שמחשב ואומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה, כדאמרינן גבי לוקח יין מבין הכותים, ולהכי קרי ליה מחשבה משום דאינו מונה אותן (בכורות נט.) או: נותן עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, דכתיב ונחשב ואתרווייהו קאי, והא דקא יליף לה מתרומה גדולה משום אומד נקט לה (ביצה יג: וכעי"ז בכורות שם). **סמדר.** ענבים כיון שנפל הפרח וכל גרגיר נראה לעצמו קרוי סמדר. (ברכות לו:). **ענבים דקין** בהתחלתן לאחר שפרחו מיד. (ב"ק נט.).

עין משפט נר מצוה

ס א מיי' פ"ג מהלכות תרומות הלכה ד:

סא ב מיי' פ"ז מהל' מעשר הלכה ד [ופ"ה מהל' תרומות הל' כו] סמג עשין קלה:

ג [מיי' פ"ה מהל' תרומות הל' כה]:

* * *

מוסף תוספות

א. דמשובח משמע משובח מאחר. ריטב"א.

ב. מדקאמר 'משלשתן' ולא 'מהן'. ריטב"א.

ג. והיינו אומד. ריטב"א.

ד. כלומר, דהאי 'משלשתן' לאו דוקא אלא הרי הוא כאילו אומר 'מכולם'. ריטב"א.

ה. דכיון דקרא תלי תרומת מעשר בתרומ"ג וכו' דאלמא דלקרא פשיטא לי' טפי מחשבה בתרומ"ג מ[ב]תרומת מעשר, אבא אלעזר בן [גמלא] נמי תלי תרומת מעשר בתרומ"ג לענין מחשבה נמי. ר"ן.

ו. ואוכל בצד אחר. תוס' מנחות נה. ד"ה במחשבה.

ז. משמע דאי מברך, אע"פ שלא ידבר בהרמה, שפיר דמי. שם. ח. דאין. שם. ט. משום דחיישי'. שם. י. תמיה לי האיך יפריש שלא מן המוקף, הא בעינן נגיעה, ואם אבדו הא חזי לי'. י"ל. תוס' הרא"ש. יא. אבל הכא, מילתא דפשיטא היא דסמכי' אחזקה דאוקי פירות בחזקתייהו והשתא הוא דאבדו, וחכמים עבוד הרחקה מעל"ע, והתרומה ומעשר שמפריש צריך לתקן פעם אחרת כי שמא טבל הם. תוס' הרא"ש.

יב. גוי. תוס' הרא"ש.

* * *

פסקי רי"ד

מתני' המניח פירות להיות מפריש עליהן תרומה ומעשר מפריש עליהן בחזקת שהן קיימין ואם אבדו הרי זה חושש מעת לעת דברי ר' אלעזר ר' יהודה אומר בג' פרקים בודקין את היין בקידום של מוצאי החג ובהוצאת סמדר ובשעת כניסת המים בבוסר. פי' הניח פירות של טבל להיות סומך עליהן ואוכל טבלים אחרים שיש לו ואומר הרי תרומתן ומעשר שלהן באותן פירות שהקצתי לכך שמשער כמה קבין צריך להפריש מאלה תרומה וכמה קבין מעשר ואומר מאותן הטבלים שהקצתי במקום פלוני שלא אקחם וכן הוא עושה תמיד ומפריש עליהן בחזקת שהן קיימין אותן פירות שהקצה ואוכל את אלו ואין חוששין שמא אבודים הן בשעה שהוא מפריש עליהן ואומר תרומתן של אלו באותן הפירות ונמצא שאין בדבריו כלום ואוכל טבלים אלו בחזקת שהן קיימים ומפריש עליהן ואף על פי שאינו רואה אותן: ואם הלך לבודקן ומצאן שאבדן הרי זה חושש לאותן טבלים שתקן בהבטחתן של אלו מעת לעת ואם לא אכלן צריך להפריש מהם דשמא כי אמר הרי תרומתם על אותם שהקצתי כבר היו אבודין. אבל אותן שתקן קודם מעת לעת כתקון מתוקנות ואע"פ שהן בעולם שלא אכלן אוכלן בחזקת מתוקנות ואינו מפריש עליהן כלום: ואמרינן מאי מעת לעת אמר ר' יוחנן מעת לעת של בדיקה פי' אם בדקם היום בשחרית ומצאם אבודים חושש שמא מאתמול בשחרית אבדו ואם עשאן מעשר תוך מעת לעת זה על פירות אחרים צריך להפריש עליהם מספק וטפי מהכי לא אחמור רבנן למיחש אלא